

МОВОЗНАВСТВО ТА ЛІТЕРАТУРА

УДК 82-343(437.7)

DOI: 10.37026/2520-6427-2023-113-44-48

Оксана ЛЕМАК,

здобувачка Мукачівського

державного університету,

м. Мукачево, Україна

ORCID: 0000-0001-5439-2247

e-mail: <mailto:lemakoksana23@jmail.com>

ВНЕСОК ВАСИЛЯ ПАЧОВСЬКОГО У РОЗВИТОК ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ НА ЗАКАРПАТТІ (20–30 РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Анотація. У статті представлено аналіз доробку українського письменника і педагога Підкарпатської Русі Василя Пачовського у царині літературної казки щодо визначення її дидактичного та виховного потенціалу і внеску в розвиток національного казкарства. Означені матеріали актуалізують можливість використання творчого доробку письменника в освітньому процесі та розвитку читацької культури дітей і молоді.

Окреслено ідейну спрямованість та виховний потенціал таких написаних В. Пачовським творів, як: «Скарб руської землі», віршованої казка, в основу сюжетної лінії якої покладено оповідь старого рибалки про захований на дні річки безцінний скарб – української мови і культури, який нащадки мають свято зберегти; «Сріберний дзвін», поеми-казки, що передає ідею соборності України через синтез історії перебування Закарпаття у складі Київської Русі, та легенди

про збережений із тих часів срібний дзвін; «Золота Гвіздка», віршованої казка для дітей, яка на основі фольклорних джерел передає інтригу боротьби між силами Добра і Зла; «Про князя Коріятовича і жовтого змія Веремія», прозової казки, що приваблює юного читача прив'язкою до рідного краю, де розгорталася епічна драма двобою з чудовиськом; «Тріє царі», казково-фантастичної поезії, в сюжетній лінії якої переплелися історично віддалені легендарні постаті Закарпаття, що уособлюють різні періоди визвольної боротьби; «Князь Ляборець. Мім Срібної Землі», епічної поеми-казки, яка приваблює читача ретроспективною драматичною баталістикою та відображає знакові події тисячолітньої історії Закарпаття.

Ключові слова: Василь Пачовський, Закарпаття, українське казкарство, літературна казка, етнопедagogіка.

Oksana LEMAK,

Applicant of the third

Level of Higher Education,

Mukachevo State University,

Mukachevo, Ukraine

ORCID: 0000 0001 5439 2247

e-mail: <mailto:lemakoksana23@jmail.com>

VASIL PACHOVSKY'S CONTRIBUTION TO THE DEVELOPMENT OF THE LITERARY FAIRY TALE IN TRANSCARPATHIA REGION (20–30'S OF THE XX CENTURY)

Abstract. The purpose of the article is to analyze the work of the Ukrainian writer and teacher Vasyl Pachovsky in the field of literary fairy tales in order to determine its didactic and educational potential and contribution to the development of national storytelling. The presented materials actualize the possibility of using V. Pachovsky's creative works in the educational process and development

of the reading culture of children and youth.

The results of the study showed that, as a Galician emigrant, V. Pachovsky, thanks to his intellect, pedagogical experience, and understanding of the energetics of the folklore tradition, made the most significant contribution to the development of the Ukrainian literary fairy tale in Transcarpathia region in the 20s and 30s of the 20th century.

The ideological direction and educational potential of the following works written by V. Pachovskyi are shown: «Treasure of the Rus Land» is a poetic fairy tale, the basis of its storyline is the story of an old fisherman about a priceless treasure hidden at the bottom of the river – the Ukrainian language and culture, which descendants must keep sacred; «The Silver Bell» is a fairy tale poem that conveys the idea of the unity of Ukraine based on the synthesis of the history of Zakarpattia being part of Kyivan Rus and the legend of the silver bell preserved since those times; «The Golden Whistle» is a poetic fairy tale for children, which, based on folklore sources, conveys the intrigue of the struggle between the forces of Good and Evil; «About Prince Koriyatovych and the Yellow Serpent Veremiy» is a prose story that attracts the young reader with a connection with his native land, where the epic drama of a fight with a monster unfolded; «Three Kings» is fairy-tale-fantasy poetry, where historically distant legendary figures of Transcarpathia, personifying different periods of the liberation struggle, are interwoven into the plot lines; «Prince Lyaborets. The Myth of the Silver Land» is an epic poem, a fairy tale that attracts the reader with a retrospective of a dramatic battle history, which reflects the significant events of the thousand-year history of Transcarpathia.

The research materials are distinguished by their scientific novelty and practical significance, because in a synthesized form they highlight the creative work of V. Pachovskyi in the realm of Ukrainian storytelling and the possibilities of its use in the educational process of preschool and school education institutions.

Key words: *Vasyl Pachovskyi, Transcarpathia, Ukrainian storytelling, literary fairy tale, ethnopedagogy.*

Постановка проблеми. Василь Пачовський (1878–1942) посідає окреме місце в історії розвитку української літературної казки на Підкарпатській Русі (офіційна назва Закарпаття в період перебування під владою Чехословаччини у 1919–1938 рр.). Унікальність його доробку в цій царині полягає в тому, що, будучи уродженцем Галичини, він зумів осягнути багату фольклорну і культурну традицію краю та відобразити її в художніх образах, які були близькими і зрозумілими читацькій аудиторії краю та спрямовувалися на формування його національної свідомості й моральних цінностей.

Василь Пачовський переїхав до Ужгорода у 1920 р., будучи вже знаним письменником і досвідченим педагогом, відомим громадсько-політичним діячем, редактором і видавцем. Він по праву здобув славу «співця Срібної Землі» та з поверненням до Галичини у 1929 р. продовжував звеличувати її у своїх художніх творах. Доробок митця у царині національного казкарства до сьогодні не втратив пізнавального та виховного потенціалу, що обумовлює наукову актуальність і практичну значущість порушеної проблеми.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Внесок В. Пачовського в розвиток української літературної казки фрагментарно розглядався у науково-педагогічних (В. Гоммонай, А. Ковач, Л. Ходанич, П. Ходанич та ін.), літературознавчих (Е. Балла, В. Барка, В. Бірчак, та ін.) та біографічних (Л. Бабота,

Л. Голомб, М. Ільницький, А. Красецький та ін.) студіях. Утім, предметно і цілісно ця проблематика досі не вивчалася, тому, зважаючи на вагомий доробок визначного письменника й педагога у цій царині, вважаємо доцільним і обґрунтованим її предметне осмислення.

Мета статті – проаналізувати доробок письменника і педагога Василя Пачовського у царині літературної казки щодо визначення її дидактичного та виховного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні трактування літературної казки суголосні розумінню її сутності і дидактичного значення В. Пачовським, який, швидко адаптувавшись до особливостей культурно-освітнього життя Підкарпатської Русі, підходив до цієї проблеми як літератор і педагог. Розуміючи значення фольклору як духовної скарбниці народу і джерела творчої наснаги митців, він стверджував: «Хто хоче промовляти до душі народу й змінювати його характер, той має «говорити образами», які століттями з глибин своєї душі витворювала нація». Тоді «золоте зерно» впаде на «зорану землю» та заколоситься збіжжям нового життя» (Пачовський, 1984, с. 342).

Завдяки інтелекту, педагогічному досвіду та розумінню енергетики фольклорної традиції саме галицький емігрант В. Пачовський зробив чи не найвагоміший внесок у розвиток побудованої на її основі української літературної казки на Закарпатті за міжвоєнної доби. Причому йдеться не лише про окремі твори, а про системну цілеспрямовану діяльність, яка давала емпіричні джерела та творчу наснагу діяльності іншим митцям у цій царині.

Одним із найпопулярніших творів серед шкільної молоді стала лірична поезія В. Пачовського «Скарб руської землі», яка була вперше опублікована у журналі «Віночок для підкарпатських діточок» (1920) та визнана чеським україністом Ф. Тіхим кращим твором закарпатської поезії 1923 року (Тіхий, 1992). Згодом вона з'являлася на сторінках не лише часописів, а й шкільної навчальної книги, приміром, «Руської читанки для I класу гімназійної та горожанських шкіл» В. Бірчака (Бірчак, 1922). Цей твір розглядаємо як віршовану казку, адже в основу її сюжетної лінії покладено типову для цього жанру оповідь старого рибалки про захований на дні річки безцінний скарб – руську мову і культуру. Його багато століть оберігає легендарний «князь золотий Ужгорода» Лаборець, який загинув у боротьбі з уграми. Звертаючись до юного читача, поет закликає: «Будь гордий за край, де прожив наш народ / Літ тисяч в темниці розп'ятий – / А духа зберіг серед темних пород, / Як скарб в рідній мові заклятий» (Голомб, 1999).

Виразну національно-патріотичну спрямованість має й опублікована у «Віночку» за 1921 р. поема В. Пачовського «Сріберний дзвін». Вона передає ідею соборності на основі синтезу історії перебування Закарпаття у сфері впливу Київської Русі за часів Ярослава Мудрого, а також легенди, зафіксованої учнем В. Пачовського М. Балеого під час збирання фольклору. Привід написання твору та його спрямованість на читацьку аудиторію автор пояснює так: «В Богоревичі на Закарпатті добуто 1917 року срібний дзвін із часів Ярослава Мудрого. Маляри завезли його до

Братислави та розбили. Я зложив поему «Сріберний дзвін», яка була дуже популярна серед молоді 1920–30 рр.» (Пачовський, 1959). За умов військової агресії росії проти України у 2022–2023 рр. виразної актуальності набуває образ срібного дзвону як знакового символу її територіальної єдності: «Ось він дзвонить: / Тисяч років / Тому ми тут панували, / Де дзвеніла наша слава... / Срібна Русь у світлі грає – / Дзвін свободи чуда діє, / Наша слава оживає!» (Пачовський, 1959).

Заслугує на відзначення і високохудожня віршована казка для дітей «Золота Гвіздка» (1937), яку В. Пачовський присвятив дочці Дзвінці. У «Передньому слові» (датоване 1 вереснем 1935 р.) автор зазначає, що вона була записана у 1894 р. українським фольклористом В. Лесевич із вуст 65-річного байкаря з Лубенщини Р. Чмелиха (а він відповідно почув її від батька) та надрукована в XIV томі «Збірника етнографічної комісії НТШ» за 1904 р. Головним ліричним героєм твору виступає сестра братів-лицарів Золота Гвіздка («це золотий цвяшок, а не зірка» – пояснює автор), яка стала прикладом «сильної волі, витривалості, вірності і самопожертви для великої справи... не тільки для дітей, але і дорослих». Чітко пояснюється мета твору: «казка... дає привід задуматися над метою життя, яке в кожній людині освячується тільки великою ціллю» (Пачовський, 1937). Зроджена зі скарбниці усної народної словесності, вона може «додати нові мотиви, які відповідають сучасному життю нації» й «тоді впаде золоте зерно на зорану ниву і заколоситься новим збіжжям до нового життя» (Пачовський, 1937).

Доволі великий за обсягом (52 с.) твір гарно римований, тож легко сприймається і запам'ятовується юним читачем. Із перших рядків автор знайомить з його головними героями та визначає основну сюжетну лінію: «Жив собі цар Муравиця..., А дванадцять мав синів... Ті сини як буйні тури, / Грали кіньми понад мури / І боролись на мечі / Хто з них волость мав від тата, / Воював за межу брата, Замість бити ворогів...» (Пачовський, 1937). У постійній напрузі тримає інтрига боротьби різних сил, що передається крізь сплетіння з фольклорної основи, авторського домислу і реальних історичних подій. Вона увінчується високоемоційною фінальною частиною твору (сурма десята), що передає пафос національно-патріотичного піднесення і єднання: «Всі для чести, всі для слави Розгорнули стяг держави, – Радуйся від піль до гір, Земле, в царстві! ясных зір!» (Пачовський, 1937).

В історії літературної казки є чимало прикладів, коли певні факти, події, явища, персонажі з реальної історії або фольклорних переказів привертали увагу багатьох поетів і письменників та складали основу їхніх творів. У розрізі порушеної проблеми таким виявом літературної творчості став легендарний мотив про двобій князя Коріятовича зі змієм, який знайшов творче опрацювання у різних віршованих творах.

До популяризації цього епізоду спричинився і В. Пачовський, який у високохудожній формі змальовує його у низці поетичних і прозових творів, а також згадує про нього в історичній праці «Срібна земля. Тисячоліття Карпатської України» (1938) (Пачовський, 1959). Доречно загадати і про написаний ним сценарій до фільму «Чарівний перстень Карпат», який під

назвою «Князь Коріятович» був представлений для перегляду 9 листопада 1922 р. у Празі та став першим історичним фільмом чехословацького кінематографу і першим кінофільмом про карпатських русинів-українців. Означена культурна подія детально описана в статті Л. Баботи в часописі «Русин» (1923), яку передрукував журнал «Дукля» (Бабота, 1992).

Цей запозичений із легенди епізод складає сюжетну основу прозової казки В. Пачовського «Про князя Коріятовича і жовтого змія Веремія», яка друкувалася у часописах «Віночок» та «Пчїлка», а також у низці шкільних читанок. Невеликий за обсягом твір із першого погляду не відзначається оригінальністю, адже за сюжетом і стилем викладу перегукується з іншими епічними творами. Утім, він приваблює юного читача прив'язкою до рідного краю. Згадуючи відомі йому назви природних об'єктів, архітектурних споруд, річок, місцевостей, населених пунктів, як-от Чернечу і Сороцьку гори, латорицькі води, Мукачівський замок, Токай, Мукачєво, Мараморощ, Маковиця та ін., автор повсякчас підтверджує перші рядки казки: «Не в десятім царстві, не в тридесятім господарстві, а на нашій Підкарпатській Русі...». Такий прийом змушує глибше переживати трагізм подій, які після кульмінаційного двобою переростають в апофеоз перемоги Добра над Злом. Як і в багатьох інших творах В. Пачовського фінальна сцена набуває соборницького контексту: «Радуйся, радуйся, руська земле! / В'ються срібні руські співи по Дунаю та й на березі Чорного моря вгору Дніпром до золотоговерхого Києва вертають». До речі, в інтернеті цей твір фігурує як «українська народна казка» (Дерево казок: вебсайт, 2017).

Порівняно із означеним вище твором складнішою для сприйняття є казково-фантастична поезія В. Пачовського «Тріє царі» (1921), що передусім адресувалася середньошкільній молоді. Завдяки прийому сну, який явився хлопчику Юрчику в ніч на Щедрий вечір, автор вводить у сюжетну лінію твору три славетні постаті краю – князів Лаборця і Коріятовича, а також руського шляхтича Петра Петровича. Фахові дослідники його протооснову шукають у відомій колядці, побудованій на євангельському сюжеті про принесення мудрецами трьох дарів новонародженому Ісусу. Завдяки прийому сну примарні фантастичні видіння в голові Юрчика переплітаються з реальністю (бабусині історії, картини родинного життя тощо) в один ліричний вузол. Історично віддалені легендарні постаті, що уособлюють різні періоди визвольної боротьби та знакові символи минулого (золота корона Лаборця, хрест на щиті й вогняний меч Петра Петровича) стають джерелом на снаги її продовження для української молоді (Голомб, 1999). Це увиразнює беззастережне звернення-наказ до молоді князя Люборця, який синтезує основну дидактичну ідею твору: «Рости смілий, дужий, гордий, / Двигни нове покоління, / Зо дна моря добудь волю / З тисячолітнього терпіння! Її логічно резюмує заключна строфа віршованої казки: «В Ужгороді сонце сходить, / Срібна Русь у світлі тоне – / Трублять труби в Перемішлі, / А в Києві дзвонять дзвони» (Голомб, 1999). Образ сонця несе багате семантичне навантаження, сконсолідоване в ідеях соборності, пробудження з тривалою летаргічного сну й початку нової доби.

Освітньо-пізнавальний та виховний ефект означених вище творів посилює синтезований у них етнографізм фольклорних джерел і традиційної обрядовості (перекази про князів та інших легендарних постатей, колядки тощо). Усе це знайшло втілення у ще двох творах В. Пачовського – віршованій драмі «Світло Срібної Землі», який, за свідченням науковців, залишився невиданим (Балла, 2003), та епічної поеми «Князь Ляборець. Міт Срібної Землі» (1923), що має багато рис, властивих літературній казці, та присвяченій Августину Волошину. Історичні реалії у другому творі переплітаються з легендарною стихією. Він приваблює юного і дорослого читача ретроспективною драматичною баталістикою, що відображає знакові події тисячолітньої давнини у княжому місті над Ужем та широкому геополітичному просторі, де в гострому протистоянні задовольнялися інтереси держав і багання правителів (Пачовський, 1984).

Дидактичний потенціал поеми реалізується крізь багатогранний образ князя Ляборця – мудрого правителя і наставника, який здатний до героїчної боротьби і завзятої праці: «Ой, на борах непрохідних / І на горах, на високих / Князь Ляборець ставить царство... Об'їжджає кожну хижу / Г [до] усіх людей переймає. / Учить, як любити землю, / Що великі скарби має; / Вчить, як потім на чолі / Їх здобути з-під землі. / Так осушує всі багна / І корчує ліс на горах, / Засіває частки збіжжям, / Добуває з камню сіль, / Люд стягає з руських піль» (Пачовський, 1984). Цей твір є знаковим, адже саме з ним пов'язується поетичний образ Закарпаття у вигляді популярної назви «Срібна Земля».

Як прихильник етнопедагогіки та досвідчений вчитель, В. Пачовський розумів, що історична минувшина і народна традиція стануть цікавішими і зрозумілішими шкільній молоді, якщо не лише ретранслюються у вигляді простих фактів, а й вкорінюються в її свідомості засобами художньої інтерпретації історичних подій, постатей, етнонімів, топонімів та безпосереднього залучення до збирання пам'яток фольклору і старожитностей. Для цього він як викладач Берегівської української гімназії зорганізував її учнів на збір народних пісень, переказів, легенд. Нагромаджений таким способом матеріал був опублікований в окремому збірнику – «Народні оповідання про давнину» (1925).

Цей унікальний проєкт органічно реалізував наукові та дидактичні завдання. Після кожного з 50-ти вміщених у ньому текстів народних творів зазначалися прізвища гімназиста-збирача та оповідача, від якого вони були записані, місцевість, де проводилися польові дослідження, інші дані. Така науково-дослідна робота, з одного боку, вимагала клопіткої організаційно-методичної підготовки учнів, а з іншого, видається, що в процесі редагування збірника упорядник також намагався посилити емоційне звучання текстів, їхню ідейно-виховну спрямованість (Народні оповідання про давнину, 1925).

Дидактичний потенціал творчості В. Пачовського визнавали його учні та поціновувачі, дослідники творчості різних періодів. Сам педагог у своїх спогадах стверджував, що джерелом його натхнення і віри в краще майбутнє нації є діти, молодь. Він щиро любив

своїх учнів, які віддячували йому взаємністю та «здрив кожній вчительці», яка реалізувала можливість «різьбити» світогляд, думи і мрії шкільної молоді (Пачовський, 2006).

Завдяки педагогічній майстерності В. Пачовського чимало його учнів стали знаними літераторами і культурними діячами. Ніби промовляючи від імені колишніх вихованців, знаний письменник Ю. Станинець у листі до вчителя, датованому груднем 1936 року, схвильовано зазначає: «Ви, Пане Професоре, можете бути горді, що за часів Вашого вчителювання [в Берегівській гімназії] вийшло найбільше хлопців, які тепер працюють на народній ниві. Посіяне Вами «зерно зійшло в наших серцях», любов до праці, яку навчили цінувати, «мусить довести нас і наш нарід до кращого завтра» (Пачовський, 1952).

Тексти літературних казок та інших творів В. Пачовського широко використовувалися у навчальній та навчально-методичній літературі, адже зручно надавалися для розв'язання різних навчально-виховних завдань. Так, в укладеній А. Волошиним читанці для 6–8 класів була вміщена казка В. Пачовського «Про князя Коріятовича та жовтого змія Веремія». У навчальних завданнях до неї укладач пропонував учням самостійно розшифрувати національно-патріотичний зміст твору, прихований у таких рядках: «В'ються сріберні руські співи по Дунаю та й на березі Чорного моря вгору Дніпром до золотоверхого Києва. Й я там був, ті пісні чув, та й звідтам приніс вам, діти, сю казку, як бубликів в'язку». З цією ж метою використовувався прийом вкраплення у текст самої казки запитань, що стимулювали творче мислення і реалізували міжпредметні зв'язки: «А в кожній казці й правда буває, а де вона. Хто з вас вгадає?» (Волошин, 1932).

Сучасні науковці відзначають, що В. Пачовський як прихильник етнопедагогіки вважав, що саме історія рідного народу та його фольклорні джерела є найефективнішими засобами патріотичного виховання, адже вони збуджують духовні поривання, спрямовані на формування національного ідеалу (Ходанич, 1999). Зокрема, дослідниця Л. Ходанич наголошує про «поетичну педагогіку В. Пачовського», що спрямована на виховання, освіту, навчання зростаючої генерації засобом поетичного слова. Дослідниця відзначає, що його художні твори, написані за мотивами закарпатських народних легенд і переказів, стали «потужним каталізатором» формування національної свідомості, тож читаючи їх на уроках, він як учитель ставав «суб'єктом виховної енергії», а не «байдужим передавачем-аккумулятором історичних фактів» (Ходанич, 2001).

Висновки. Отже, творчий доробок В. Пачовського становить окрему яскраву й оригінальну сторінку в історії розвитку українського казкарства. Створені ним високохудожні поетичні та прозові твори ґрунтувалися на багатій фольклорній спадщині та історичній традиції русинів-українців Закарпаття. Представлені в них образи, сюжети, ідеї були близькими і зрозумілими для юного і дорослого читача та справляли вагомий вплив на формування його світобачення, духовних і моральних цінностей. Гадаємо, що з-поміж інших творчих здобутків В. Пачовського як письменника та науковця, його літературна казка впродовж наступних

десятиліть існування радянського режиму та сучасної національної державності залишалася чи не найбільш популярною і затребуваною серед українських дітей, батьків та педагогів.

Перспективи подальших досліджень убачаємо у вивченні доробку в царині літературної казки інших письменників Підкарпатської Русі, серед яких В. Гренджа-Донський, Л. Дем'ян та ін., щодо визначення їхнього дидактичного та виховного потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Пачовський, В. (1984). Зібрані твори: у 2-х т. Філадельфія; Нью-Йорк; Торонто. Т. 1. 737 с.

Тіхий, Ф. (1992). Ужгород 1923: Спомини / перекл. з чес. Л. Мольнар. Ужгород: Ріка. 48 с.

Бірчак, В. (1922). Руська читанка для 1 класу гімназійної і горожанських шкіл. Прага: Накладом державного видавництва. 155 с.

Голомб, Л. (1999). Василь Пачовський. Закарпатські сторінки життя і творчості поета. Шкільна серія. Ужгород: Гражда-Карпати. 146 с. Вип. 6.

Пачовський, В. (1959). Сріберний дзвін (фрагмент поеми). Срібна Земля: тисячоліття Карпатської України. Нарис історії з мапою. Нью-Йорк: Вид-во «Говерля». С. 3–6.

Пачовський, В. (1937). Золота Гвіздка. Віршована казка на десять сурм. Жовква; Львів: Накл. М. Матвійчука. 55 с.

Бабота, Л. (1992). З історії фільму про Срібну Землю. Дукля. Ч. 6. С. 59–61.

Про князя Коріятовича і жовтого змія Веремія: українська народна казка. (2017). *Дерево казок*: вебсайт. URL: <https://derevo-kazok.org/pro-knjazja-korijatovicha-i-zhovtogo-zmija.html> (дата звернення: 03.01.2023).

Балла, Е. (2003). Дидактична поезія Василя Пачовського. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Філологія»*. Вип. 7. С. 43–46.

Народні оповідання про давнину (зобрали ученики Берегівської гімназії). (1925) / упоряд. К. Заклинський. Пряшеві: З п'яти св. Николая. 128 с.

Пачовський, В. (2006). Хуртовина мого життя. Золочівщина: минуле і сучасне / упор. М. Дубас. Львів: Вид-во «Мс». С. 431–437.

Пачовський, Р. (1952). Пам'яті батька (спомин про побут і працю на Закарпатті). Київ; Філадельфія. С. 85–93.

Волошин, А. (1932). Читанка для руської молоді. Часть III для VI–VIII школьных роков народных школ. П'яте видання. Ужгород: Типографія «Школьной помощи». 285 с.

Ходанич, П. М. (1999). Педагогічна та освітньо-культурна діяльність українських письменників-емігрантів на Закарпатті в міжвоєнний період (1919–1939). Ужгород: Гражда. 102 с.

Ходанич, Л. (2001). Поетична педагогіка поеми Василя Пачовського «Сріберний дзвін». *Василь Пачовський у контексті історії та культури України*: матеріали всеукраїнської наукової конференції. Ужгород. С. 365–370.

REFERENCES

Pachovskyi, V. (1984). *Zibrani tvory* [Collected works]: u

2 t. Filiadelfia; Niu-York; Toronto. T. 1. 737 s. [in Ukrainian].
Tikhyi, F. (1992). *Uzhhorod 1923: Spomyny* [Uzhhorod 1923: Memories] / perekl. z ches. L. Molnar. Uzhhorod: Rika. 48 s. [in Ukrainian].

Birchak, V. (1922). *Ruska chytanka dlia 1 klasiy himnazii i horozhanskykh shkil* [Rus reader for the 1st grade of gymnasium and city schools]. Praha: Nakladom derzhavnoho vydavnytstva. 155 s. [in Ukrainian].

Holomb, L. (1999). *Vasyl Pachovskyi. Zakarpatski storky zhyttia i tvorchosti poeta* [Vasyl Pachovskyi. Transcarpathian pages of the poet's life and work]. Shkilna seriia. Vyp. 6. Uzhhorod: Grazhda-Karpaty. 146 s. [in Ukrainian].

Pachovskyi, V. (1959). *Sribneryi dzvin* (fragment of the poem) [The Silver Bell (fragment of the poem)]. *Sribna Zemlia: tysiacholittia Karpatskoi Ukrainy. Narys istorii z mapoiu*. Niu-York: Vyd-vo «Hoverlia». S. 3–6. [in Ukrainian].

Pachovskyi, V. (1937). *Zolota Hvizdka. Virshovana kazka na desiat surm* [The Golden Star. A fairy tale in verse for ten trumpets]. Zhovkva; Lviv: Nakl. M. Matviichuka. 55 s. [in Ukrainian].

Babota, L. (1992). *Z istorii filmu pro Sribnu Zemliu* [From the story of the film about the Silver Earth]. Dukiia. Ch. 6. S. 59–61. [in Ukrainian].

Pro kniazia Koriatovycha i zhovtoho zmiiia Veremiiia: ukrainska narodna kazka [About Prince Koriyatovych and the yellow snake Veremii: a Ukrainian folk tale]. (2017). *Derevo kazok*: vebсайт. URL: <https://derevo-kazok.org/pro-knjazja-korijatovicha-i-zhovtogo-zmija.html> (data zvernennia: 03.01.2023).

Balla, E. (2003). *Dydaktychna poeziiia Vasyliia Pachovskoho* [Didactic poetry of Vasyl Pachovsky]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriia «Filolohiia»*. Vyp. 7. S. 43–46. [in Ukrainian].

Narodni opovidannia pro davnyinu [Folk tales about ancient times]. (1925) / uporiad. K. Zaklinskyi. Priashevi: Z pechatni sv. Nykolaia. 128 s. [in Ukrainian].

Pachovskyi, V. (2006). *Khurtovyna moho zhyttia* [The gust of my life]. *Zolochivshchyna: mynule i suchasne / uporiadnyk M. Dubas*. Lviv: Vyd-vo «Ms». S. 431–437. [in Ukrainian].

Pachovskyi, R. (1952). *Pamiati batka* (spomyn pro pobut i pratsiu na Zakarpatti) [In memory of the father (memory of life and work in Transcarpathia)]. Kyiv. Filiadelfia. S. 85–93. [in Ukrainian].

Voloshyn, A. (1932). *Chytanka dlia ruskoi molody* [Chytanka for Rus youth]. Chast III. dlia VI–VIII shkolnyih rokov narodnyih shkol. P'yate vydannia. Uzhhorod: Typohrafiia «Shkolnoi pomoshchy». 285 s. [in Ukrainian].

Khodanych, P. M. (1999). *Pedahohichna ta osvithno-kulturna diialnist ukrainskykh pysmennykiv-emihrantiv na Zakarpatti v mizhvoiennyi period (1919–1939)* [Pedagogical and educational and cultural activities of Ukrainian emigrant writers in Transcarpathia in the interwar period (1919–1939)]. Uzhhorod: Hrazhda, 102 s. [in Ukrainian].

Khodanych, L. (2001). *Poetychna pedahohika poemy Vasyliia Pachovskoho «Sribneryi dzvin»* [Poetic pedagogy of Vasyl Pachovsky's poem «Silver Bell»]. *Vasyl Pachovskyi u konteksti istorii ta kultury Ukrainy*: mater. vseukr. nauk. konf. Uzhhorod. S. 365–370. [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції: 22.02.2023